

ARTICLE INFO

Received: 24th June 2024

Accepted: 29th June 2024

Online: 30th June 2024

KEYWORDS

Interpersonal relations, personal psychological characteristics, temperament, character, personal characteristics, emotional intelligence, social interactions, psychological research.

STUDY OF INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF INTERPERSONAL RELATIONS

Rajapova Hilola Komiljon qizi

2nd year student of Nukus Innovation Institute, pedagogy and psychology

Sherimbetova Zamira

Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology and Foreign Languages of the Nukus Innovation Institute

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12623869>

ABSTRACT

Interpersonal relationships play an important role in everyone's life. They determine our social adjustment, life satisfaction and emotional well-being. Understanding the individual psychological aspects of these relationships is important both for theoretical psychology and for the practical work of psychologists, teachers, and other professionals. Modern society is characterized by high dynamics and variability of social relations, which requires flexibility and the ability to adapt to different interpersonal situations. The study of individual psychological characteristics that affect interpersonal relationships allows us to better understand the mechanisms of formation and development of these relationships, as well as to develop effective methods of correction and support. The purpose of this study is to identify and analyze individual psychological aspects that affect interpersonal relationships. Thus, this study is aimed at in-depth study of individual psychological aspects of interpersonal relationships, which will contribute to the development of theoretical and practical aspects of this important field of psychology.

SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK JIHATLARINI O'RGANISH

Rajapova Hilola Komiljon qizi

Nukus innovatsiya instituti pedagogika va psixologiya ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

Sherimbetova Zamira

Nukus innovatsiya instituti Pedagogika, psixologiya va chet tillar kafedrasi dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12623869>

ARTICLE INFO

Received: 24th June 2024

Accepted: 29th June 2024

Online: 30th June 2024

KEYWORDS

ABSTRACT

Shaxslararo munosabatlar har bir inson hayotida muhim rol o'ynaydi. Ular bizning ijtimoiy moslashuvimizni, hayotdan qoniqishimizni va hissiy farovonligimizni belgilaydi. Ushbu

Shaxslararo munosabatlar, shaxsiy psixologik xususiyatlar, temperament, xarakter, shaxsiy xususiyatlar, hissiy aql, ijtimoiy o'zaro ta'sirlar, psixologik tadqiqotlar.

munosabatlarning individual psixologik jihatlarini tushunish nazariy psixologiya uchun ham, psixologlar, o'qituvchilar va boshqa mutaxassislarining amaliy faoliyati uchun ham muhimdir. Zamonaviy jamiyat ijtimoiy aloqalarning yuqori dinamikasi va o'zgaruvchanligi bilan ajralib turadi, bu odamdan moslashuvchanlikni va turli xil shaxslararo vaziyatlarga moslashish qobiliyatini talab qiladi. Shaxslararo munosabatlarga ta'sir qiluvchi individual psixologik xususiyatlarni o'rganish ushbu munosabatlarning shakllanishi va rivojlanish mexanizmlarini yaxshiroq tushunishga, shuningdek tuzatish va qo'llab-quvvatlashning samarali usullarini ishlab chiqishga imkon beradi. Ushbu tadqiqotning maqsadi shaxslararo munosabatlarga ta'sir qiluvchi individual psixologik jihatlarni aniqlash va tahlil qilishdir. Shunday qilib, ushbu tadqiqot shaxslararo munosabatlarning individual psixologik jihatlarini chuqur o'rganishga qaratilgan bo'lib, bu psixologiya uchun muhim sohasining nazariy va amaliy jihatlarini rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Shaxslararo munosabatlar-bu birgalikdagi faoliyat va aloqa jarayonida rivojlanadigan odamlar o'rtasidagi munosabatlar va o'zaro munosabatlar tizimi. Ushbu munosabatlar rasmiy yoki norasmiy, uzoq muddatli yoki qisqa muddatli bo'lishi mumkin va turli darajadagi hissiy yaqinlik va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Temperament-bu insonning aqliy faoliyati dinamikasini, masalan, reaksiya tezligi, hissiy qo'zg'aluvchanlik va faollik darajasini belgilaydigan tug'ma xususiyatlarining to'plami.

Gippokrat va Gallen tomonidan taklif qilingan klassik temperament nazariyasi temperamentning to'rt turini aniqlaydi: xolerik, sanguine, flegmatik va melankolik. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, temperament ijtimoiy vaziyatlarda shaxslararo va xulq-atvor uslubiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xarakter-bu odamga xos bo'lgan xatti-harakatlar va atrofdagi dunyoga munosabatni belgilaydigan barqaror individual xususiyatlar to'plami. Xarakterning shakllanishi ham tug'ma xususiyatlar, ham hayotiy tajriba va tarbiya ta'siri ostida sodir bo'ladi [3]. Xarakter mas'uliyat, Mehribonlik, halollik, qat'iyatlilik va boshqalar kabi xususiyatlarni o'z ichiga oladi. bu xususiyatlar insonning boshqa odamlar bilan qanday munosabatda bo'lishini, ularning harakatlariga munosabat bildirishini va munosabatlarini o'rnatishini belgilaydi. Shaxsiy xususiyatlar-bu turli vaziyatlarda odamning xatti-harakatlarini belgilaydigan barqaror psixologik xususiyatlar. Shaxsiy xususiyatlarni tavsiflash uchun eng keng tarqalgan modellardan biri bu ekstraversiya, xayrixohlik, vijdonlilik, neyrotizm va tajribaga ochiqlik kabi parametrlarni o'z ichiga olgan "katta beshlik" (Big Five) [1].

Ushbu xususiyatlarning har biri shaxslararo o'zaro ta'sirga ta'sir qiladi: ekstrovertlar ijtimoiy aloqada ko'proq ijtimoiy va faol bo'lishadi, neyrotizm esa barqaror va uyg'un munosabatlarni o'rnatishni qiyinlashtirishi mumkin. Temperament nafaqat o'zaro ta'sir uslubini, balki munosabatlarning ayrim turlariga moyillikni ham belgilaydi. Masalan, xolerik

odamlar ko'pincha munosabatlarda hukmronlik qilishga intilishadi, flegmatik odamlar esa tinch va barqaror o'zaro munosabatlarga moyil. Hamkorlarning temperamentlarining muvofiqligi ularning o'zaro ta'sirining muvaffaqiyatida muhim rol o'ynaydi. Shaxsiy xususiyatlar ijtimoiy vaziyatlarni idrok etish va talqin qilishga, shuningdek xatti-harakatlar strategiyasiga ta'sir qiladi. Masalan, vijdonlilikning yuqori qiymati munosabatlardagi mas'uliyatli va ishonchli xatti-harakatlar bilan bog'liq bo'lsa, ekstraversiyaning past darajasi yangi ijtimoiy aloqalarni o'rnatishni qiyinlashtirishi mumkin. Shunday qilib, individual psixologik xususiyatlar shaxslararo munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, bu munosabatlarning o'zaro ta'sir uslubini, hissiy yaqinligini va ijtimoiy ahamiyatini belgilaydi [4].

Tadqiqot usullari. Shaxslararo munosabatlarning individual psixologik jihatlarini o'rganish uchun miqdoriy va sifat usullarini o'z ichiga olgan kompleks yondashuvdan foydalanish kerak. Bu sizga ko'p qirrali ma'lumotlarni olish va har tomonlama tahlil qilish imkonini beradi.

Amaldagi usullarning tavsifi

1. Anketalar va anketalar

-R. Kettellning 16 faktorli shaxsiy so'rovnomasi (16PF) metodologiyasi: shaxslararo munosabatlarga ta'sir qiluvchi individual psixologik xususiyatlarni aniqlashga imkon beradigan shaxsiy xususiyatlarning keng doirasini baholash uchun ishlatiladi.

- Shaxslararo munosabatlar so'rovnomasi (MIO): shaxslararo munosabatlarning tabiati va turini hamda ulardan qoniqishni baholash uchun mo'ljallangan.

- Hissiy intellekt shkalasi: shaxslararo o'zaro munosabatlarda muhim omil bo'lgan hissiy xabardorlik va hissiyotlarni boshqarish darajasini o'lchashga imkon beradi.

2. Temperament va xarakterni baholash uchun testlar va usullar

- Eysenck temperament testi (EPI): temperament turini ekstraversiya-introversiya va neyrotizm shkalasi bo'yicha aniqlaydi. J. Rottera: insonning hayotidagi voqealarni o'z harakatlari yoki tashqi omillar natijasida idrok etish tendentsiyasini baholaydi, bu uning shaxslararo munosabatlardagi xatti-harakatlariga ta'sir qiladi.

3. Suhbatlar va yarim tuzilgan suhbatlar

- Yarim tuzilgan intervyu: tadqiqot ishtirokchilarining shaxslararo munosabatlari va individual psixologik xususiyatlariga nisbatan sub'ektiv idroklari va tajribalarini chuqurroq tushunishga imkon beradi.

- Fokus-guruhlar: guruhlardagi munozaralar ma'lum bir ijtimoiy guruhdagi shaxslararo munosabatlar bilan bog'liq umumiy tendentsiyalar va muammolarni ochib beradi.

4. Kuzatuv

- Naturalistik kuzatish: ishtirokchilarning atrofda gilar bilan o'zaro munosabatlarini baholash uchun tabiiy sharoitda xatti-harakatlarini kuzatish.

- Laboratoriya nazorati: ishtirokchilarning reaksiyasi va xatti-harakatlarini tahlil qilish uchun boshqariladigan sharoitlarda vaziyatlarni tashkil qilish.

Tadqiqot namunasi va tartibi

1. Namuna olish

- Ishtirokchilar soni: 100-150 kishi.

- Ishtirokchilarning yoshi: 18-60 yosh.

- Ijtimoiy-demografik xususiyatlar: jinsi, ma'lumoti, kasbiy faoliyati bo'yicha xilma-xillik.

2. Tadqiqot tartibi

- 1-bosqich: tayyorgarlik bosqichi. Metodologiyalarni ishlab chiqish va moslashtirish, ishtirokchilarni tanlash, tadqiqotda ishtirok etishga rozilik olish.

- 2-bosqich: ma'lumotlarni yig'ish. Anketalar, testlar, intervyular va kuzatuvlarni o'tkazish.

- 3-bosqich: ma'lumotlarni qayta ishlash. Statistik usullardan foydalangan holda miqdoriy ma'lumotlarni tahlil qilish (masalan, korrelyatsion tahlil, omillarni tahlil qilish). Tarkibni tahlil qilish usullari yordamida sifatli ma'lumotlarni tahlil qilish.

- 4-bosqich: natijalarni talqin qilish. Olingan ma'lumotlarni oldingi tadqiqotlarning nazariy shartlari va xulosalari bilan taqqoslash.

- 5-bosqich: hisobotni tayyorlash va natijalarni taqdim etish.

Ushbu keng qamrovli yondashuv individual psixologik jihatlarining shaxslararo munosabatlarga ta'siri to'g'risida ko'p qirrali ma'lumotlarni olish, shuningdek, turli xil ijtimoiy sharoitlarda ushbu munosabatlarni yaxshilash bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish

Tadqiqot davomida statistik va sifatli tahlil qilingan katta miqdordagi ma'lumotlar olindi. Tahlil natijalari quyidagi yo'nalishlar bo'yicha taqdim etiladi:

1. Ishtirokchilarning individual psixologik xususiyatlari

Tadqiqot ishtirokchilari turli xil individual psixologik xususiyatlarni namoyish etdilar. Ko'pchilik sanguine va flegmatik temperament turlariga moyilligini ko'rsatdi, xolerik va melankolik turlari esa kamroq tarqalgan. Ishtirokchilarning fe'l-atvori xayrixohlik, mas'uliyat va halollik kabi xususiyatlar bilan ajralib turardi. Agressivlik va impulsivlik kamroq tarqalgan, bu ishtirokchilar o'rtasida yanada uyg'un shaxslararo munosabatlarni ko'rsatishi mumkin. Katta beshlik modeli tahlili shuni ko'rsatdiki, eng aniq xususiyatlar ekstraversiya va vijdonlilik, neyrotizm va tajribaga ochiqlik esa ko'proq darajada o'zgargan.

2. Shaxsiy psixologik xususiyatlarning shaxslararo munosabatlarga ta'siri

Shaxsiy psixologik xususiyatlarning shaxslararo munosabatlarga ta'siri sezilarli bo'lib chiqdi. Ishtirokchilarning temperamenti ularning o'zaro ta'sir uslubini sezilarli darajada aniqladi. Xolerik va sanguine odamlar ko'proq ijtimoiy o'zaro ta'sir ko'rsatishga moyil edilar va ko'proq ijtimoiy aloqalarga ega edilar. Flegmatik va melankolik, aksincha, barqarorroq, ammo kamroq xilma-xil ijtimoiy munosabatlarni ko'rsatdi. Xayrixohlik va halollik kabi xususiyatlar ishonchli va uzoq muddatli munosabatlarni o'rnatishga yordam berdi, tajovuzkorlik va durtüsellik esa nizolar va aloqalarni uzishga olib keldi. "Katta beshlik" modelidagi shaxsiy xususiyatlar ham muhim bo'lib chiqdi. Ekstraversiya va vijdonlilikning yuqori darajasi shaxslararo munosabatlardan ko'proq qoniqlik bilan bog'liq edi, neyrotizm esa tez-tez to'qnashuvlar va norozilik bilan bog'liq edi.

3. Hissiy aql va shaxslararo munosabatlar

Ishtirokchilarning yuqori darajadagi hissiy intellekti ularning shaxslararo munosabatlarini yaxshilashga yordam berdi. Yuqori darajadagi hissiy intellektga ega bo'lgan ishtirokchilar hissiyotlarni boshqarish va nizolarni hal qilish bo'yicha yaxshi ko'nikmalarni

namoyish etdilar, bu esa o'z navbatida ularning shaxslararo munosabatlaridan yuqori darajada qoniqishga yordam berdi. Ushbu topilmalar sog'lom ijtimoiy aloqalarni shakllantirish va saqlashda hissiy intellektning muhimligini ta'kidlaydi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shaxslararo munosabatlarni shakllantirishda individual psixologik xususiyatlarning ahamiyatini tasdiqladi. Temperament, xarakter va shaxsiy xususiyatlar o'zaro ta'sir uslubiga, hissiy yaqinlikka va ijtimoiy aloqalarning barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Temperament ijtimoiy o'zaro ta'sirlarning dinamikasi va intensivligini belgilaydi. Masalan, xolerik va sanguine odamlar aloqa o'rnatishda faolroq, flegmatik va melankolik odamlar esa tinchroq va barqaror munosabatlarga moyil. Xayrixohlik va halollik kabi shaxsiy xususiyatlar ishonchli va barqaror munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Agressivlik va impulsivlik tez-tez to'qnashuvlar va aloqalarni uzishga olib kelishi mumkin. "Katta beshlik" modelidagi shaxsiy xususiyatlar ekstraversiya va vijdonlilik munosabatlardan qoniqishning muhim omillari ekanligini ko'rsatdi. Shaxslararo o'zaro munosabatlarda hissiy aql va nazorat joyi ham muhim rol o'ynaydi. Yuqori darajadagi hissiy intellekt hissiyotlarni yaxshiroq tushunish va boshqarishga yordam beradi, bu esa munosabatlar sifatini yaxshilaydi. Ichki nazorat joyi munosabatlardagi proaktiv va mas'uliyatli xatti-harakatlarga yordam beradi. Ushbu natijalar nazariy asoslarga mos keladi va shaxslararo munosabatlarni tahlil qilishda individual psixologik xususiyatlarni hisobga olish muhimligini tasdiqlaydi. Shunday qilib, ushbu xususiyatlarni tushunish shaxslararo o'zaro munosabatlar sifatini yaxshilash va ijtimoiy aloqalardan qoniqish darajasini oshirish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Xulosa. Shaxslararo munosabatlarning individual psixologik jihatlarini o'rganish ijtimoiy aloqalarni shakllantirish va saqlashda turli xil psixologik xususiyatlarning ahamiyatini tasdiqladi. Ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, temperament, xarakter, shaxsiy xususiyatlar, hissiy intellekt va nazorat qilish joyi kabi omillar o'zaro ta'sir uslubiga, hissiy yaqinlik va shaxslararo munosabatlarning barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari shaxslararo munosabatlarni tahlil qilishda individual psixologik xususiyatlarni hisobga olish muhimligini tasdiqlaydi. Ushbu xususiyatlarni tushunish shaxslararo o'zaro munosabatlar sifatini yaxshilash va ijtimoiy aloqalardan qoniqish darajasini oshirish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Ushbu topilmalarga asoslangan amaliy tavsiyalar psixologlar, o'qituvchilar va turli xil ijtimoiy sharoitlarda odamlar bilan ishlaydigan boshqa mutaxassislar uchun foydali bo'lishi mumkin. Shunday qilib, tadqiqot zamonaviy jamiyatdagi ijtimoiy o'zaro ta'sirlarni to'liqroq va aniqroq tushunish va yaxshilashga imkon beradigan individual psixologik omillarning keng doirasini hisobga olgan holda shaxslararo munosabatlarni o'rganishga integral yondashuv zarurligini ta'kidlaydi.

References:

1. Барон, Р. А., & Бирн, Д. (2004). Социальная психология (11-е изд.). Бостон, Массачусетс: Pearson/Allyn & Bacon.
2. Коста, П. Т., & МакКрей, Р. Р. (1992). Руководство по пересмотренному личностному опроснику NEO (NEO-PI-R) и опроснику пятифакторной модели NEO (NEO-FFI). Одесса, Флорида: Psychological Assessment Resources.

3. Големан, Д. (1995). Эмоциональный интеллект: Почему он может значить больше, чем IQ. Нью-Йорк, Нью-Йорк: Bantam Books.
4. Роттер, Дж. Б. (1966). Обобщенные ожидания внутреннего и внешнего контроля вознаграждений. Психологические монографии: общая и прикладная психология, 80(1), 1-28. <https://doi.org/10.1037/h0092976>
5. Айзенк, Г. Дж., & Айзенк, С. Б. Г. (1975). Руководство по опроснику личности Айзенка. Лондон, Великобритания: Hodder & Stoughton.